

Jokainen lastensuojelun sosiaalityöntekijä tietää, kuinka vaikea ja monimutkainen prosessi huostaanotto on. Lapsen sijoitus vaikkapa sijaisperheeseen ei todellakaan ole mikään ”happy end”, minkä jälkeen viranomaiset voisivat levätä laakereillaan, vaan tästä alkaa uusi ja erittäin vaativa työsaari. On sen vuoksi vaikea uskoa, että lapsia otettaisiin huostaan muusta syystä kuin siksi, että viranomaisilla on suuri huoli ja hätä lapsen hyvinvoinnista. Yhtä lailla ihmisoikeussopimuksen ja lastensuojelulain edellyttämään huostassa pidon lakkauttamiseen täytyy selkeästi liittyä käsitys siitä, ettei huoli ja hätä enää ole ajankohtainen lapsen palatessa biologisten vanhempiensa luo.

Olipa kyse lapsen huostaanotosta tai huostassa pidon lakkauttamisesta, päätöksentekoon sisältyy aina monia epävarmuustekijöitä. Juuri tämän vuoksi lastensuojelu tarvitsee oikeudellista järjestelmää ja päätösten uudelleenarviointia. Oikeudellakaan ei silti ole tarjolla lopullista var-

muutta tai lopullista totuutta, sillä on vain ratkaisupakko. Inhimillinen elämä on aina epävarmaa, ja juuri lastensuojelussa jos missä on opittava elämään tuon epävarmuuden kanssa.

KIRJALLISUUS

Granfelt, Riitta: Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1998

Heino, Tarja: Lastensuojelun trendit. S. 9–32. Teoksessa: Virtanen, Päivi (toim.): Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä, 1999

Heino, Tarja & Rantamäki, Raija: Huostaanotoista. ([http://www.stakes.fi/huosta/julkaisuja/heino & rantamaki.pdf](http://www.stakes.fi/huosta/julkaisuja/heino&rantamaki.pdf))

Matela, Kari: Ihmisoikeustuomioistuin hyväksyy perustellut huostaanotot. Sosiaalityöntekijä 4/2000, 16–18

Mikkola, Matti & Helminen, Jarkko: Lastensuojelu. Helsinki: Kareractio, 1994

Nieminen, Liisa: Yksityselämän ja perhe-elämän suoja perusoikeutena. S. 107–147. Teoksessa: Nieminen, Liisa (toim.): Perusoikeudet

Suomessa. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus, 1999

Ojakangas, Mika: Pietas – kasvatuksen mahdollisuus. Helsinki: Summa, 2001

Roos, J. P.: Omhändertagande och mänskliga rättigheter. Fallet K & T vs. Finland. 2000. (www.valt.helsinki.fi/staff/jproos/omhandt.htm)

Roos, J. P.: Mitä oikein opimme K & T:n tapauksesta? Yhteiskuntapolitiikka 66 (2001): 5, 471–478

Sinko, Päivi: Lastensuojelu, juri-disoituminen ja lapsen oikeudet. S. 128–149. Teoksessa: Törrönen, Maritta (toim.): Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiikka puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa lapset – Rädda Barnen, 2001

Sirén, Pirkko: Ei kotia, ei koulua. S. 78–107. Teoksessa: Eriksson, Lars D. (toim.): Pakkoauttajat. Helsinki: Tammi, 1967

Tarukannel, Veijo: Juridiset tapausesimerkit. Luento. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattikoulutus, Kuopio 16.6.2001

Tarukannel, Veijo & Jukarainen, Heikki: Oikeudenkäynti hallintotuomioistuimessa. Tampereen yliopisto, Julkisoikeuden laitos, 1999.

PÄIVI SINKO

VASTAUS PÄIVI SINGOLLE

Päivi Sinko, jonka kanssa olen käynyt lastensuojelusta debattia jo kahden vuoden ajan, on ansiokkaasti tiivistänyt eräitä erimielisyyksiämme K & T:n tapausta koskevan kirjoitukseni kommentteihinsa. Vastaan tässä vain joihinkin – ja mielestäni olennaisimpiin – kysymyksiin. Lukijan kannattaa olla tietoinen

siitä, että kyseessä on vain jäävuoren huippu.

Yksi keskeinen aihe on ollut se, mikä on K & T:n tapauksen merkitys. Sen merkitys on suuri meille, joiden mielestä suomalaisen lastensuojeluun sisältyy ongelmia, kun taas Singon kaltaiset puolestapuhujat kokevat kyseessä olevan kiusallinen poik-

keustapaus ja muistuttavat mielellään, että useimmissa tapauksissa tuomioistuin on päätyntä toteamaan valitukset aiheettomiksi. Sinko lähtee siitä, että kyseessä on täydellinen symmetria: jos valitus todetaan aiheettomaksi, niin kyse on täysin vastaavasta asiasta kuin silloin, kun valitus todettaisiin aiheelliseksi.

Näinhän ei ole, sillä on toki paljon vaikeampaa pystyä osoittamaan, että virhe on tapahtunut, kuin saada lopputulokseksi: ”...ei ole näytetty toteen että ...” Näin on K & T:n tapauksen sisälläkin: Ihmisoikeustuomioistuimien toteaa, että se jättää viranomaisille erittäin suuren harkintavallan, mikä merkitsee sitä, että vain erittäin törkeässä tapauksessa langettava tuomio on ylipäänsä mahdollinen. Näin Singon mainitsemat muut tapaukset ovat joutuneet – valitettavasti – suomalaisen viranomaisharkintavallan alueelle. Tästä ei minusta kannata rehvastella.

Kiireellisten huostaanottojen ja varsinaisten huostaanottojen osalta kyse on siitä, että ne ovat muodollisesti erillisiä mutta käytännössä toisistaan riippuvaisia. K & T:n tapauksessa tämä oli erityisen selvää, kun kiireellistä huostaanottoa käytettiin sen varmistamiseksi, että jo huostassa (”avohuollon tukitoimena”) olevaa lasta ei missään tapauksessa tarvitsisi palauttaa vanhemmille. Lapsi ei ollut vaarassa eivätkä kriteerit täyttyneet, mutta tuomioistuimien otti tapaukset erillisinä ja päätyi näin toteamaan, että kiireellinen huostaanotto sisältyi viranomaisen harkintavaltaan ja varsinaisen huostaanotto tapahtui muodollisesti oikein.

Olemme käyneet pitkän keskustelun aiemmin siitä, mikä on yhden tapauksen yleistettävyyden. Tässä suhteessa Sinko on jo oppinut paljon. Nyt hän jo myöntää, että K & T:n tapaus kertoo, miten suomalaiset viranomaiset voivat toimia, mutta kiistää, että tämä olisi tyypillistä. Menetelytavat ovat lisäksi vuosien aikana siistittyneet. K & T:n tapaus on malliesimerkki siitä, miten poikkeuksellinen tapaus voi

kertoa erityisen paljon yleisistä käytännöistä. K & T:n tapauksessa on jatkuvasti koeteltu (ja koetellaan edelleen) viranomaiskäytäntöjen rajoja. Olennaista on, että erilaiset suomalaiset hallinto-oikeusasteet ovat jatkuvasti todenneet K & T:n tapauksen ratkaisut lainmukaisiksi ja oikeiksi. Toisin sanoen ne ovat sallineet häikäilemättömän viranomaismielivallan koskien tapausoikeuksia, jälleenyhdistämistä ja nyt viimeksi lapsen edunvalvontaa. Ne ovat antaneet viranomaisen pompottaa vanhempia kustoksi heidän yrityksistään pitäen yhteyttä omiin lapsiinsa. Totean, että asiasta vastuussa oleva sosiaalijohtaja on edelleenkin virassa eikä ole mitenkään muuttanut toimintatapojaan.

Siirtyäkseni kysymykseen lastensuojelun juridisoimisesta juridinen käsittely ei anna nykyisellään juuri turvaa viranomaismielivaltaa vastaan. Olemme tilanteessa, jossa hyviä vaihtoehtoja ei juuri ole. Lastensuojeluviranomaiset – ja Sinko – haikailevat niitä hyviä aikoja, jolloin päätöksiä ei tarvinnut perustella ja viranomaisen saattoi käytännössä yksin päättää, miten perhettä kohdellaan. Toki jos hän oli hyvä ja kokenut viranomaisen, niin ratkaisu saattoi olla hyvä, mutta jos näin ei ollut, niin perheellä ei ollut mitään mahdollisuuksia. Nyt olemme siis tilanteessa, jossa mm. lastensuojelulaki, hallintomenettelylaki ja asiakaslaki asettavat suhteellisen tiukkoja rajoituksia ja jossa myös ihmisoikeussopimukset on vähitellen pakko ottaa huomioon myös suomalaisissa oikeusistuimissa.

Tässä tilanteessa Sinko on keksinyt, että kyse on myös lapsen oikeudesta tulla huostaan

otetuksi demokraattisessa yhteiskunnassa! Muuten lapset eivät ole täysivaltaisia kansalaisia, ellei heillä ole tällaista oikeutta. Huostaanotto on jopa rakkauten ilmenemismuoto. Sinko on tässä sotkeutunut jo pahan keran omaan oveluuteensa. Olen hänen kanssaan toki samaa mieltä, että on tilanteita, joissa lasten suojeleminen heidän etunsa nimissä viranomaisen toimesta on välttämätöntä. Tämä ei tarkoita välttämättä huostaanottoa. Laki on tässä suhteessa selvä: ensin on yritettävä kaikkea muuta, annettava perheelle kaikki muu mahdollinen tuki, ja jos kaikki keinot on käytetty ja lapsi on vaarassa, niin huostaanotto on tehtävä. Tästä olemme yhtä mieltä. Se, mihin reagoin ja olen reagoinut, on Singon ylenkatsova suhtautuminen perheeseen ja lapsen erillisyyden korostamiseen keinotekoisin perustein (kun taas Sinko moittii minua jonkinlaisesta tavarateetikasta, muotojen, isänvallan tai omistussuhteen puolustamisesta). Se johtaa pahimmillaan siihen, että viranomaisen asettaa itsensä lapsen edun määrittelijänä vanhempien (ja lapsen) edelle. Singon vastineesta puuttuvat onneksi kaikki ne vähättelevät kommentit, joita hän on aikaisemmin esittänyt vanhempien valheellisyydestä ja ymmärtämättömyydestä, mutta kannattaa myös muistaa, että monissa – ellei useimmissa – tapauksissa myös lapset vastustavat aktiivisesti huostaanottoa. Kyse on siis myös heidän tyhmyydestään ja viranomaisen viisaudesta. Lapsen oikeus onkin viranomaisen oikeus.

Tämän prosessin kuluessa minulle on valjennut, miten ongelmallinen tuo oman sukupolveni yksi johtava tunnuslause ”sinun lapsesi eivät ole sinun” oikein

on. Aikoinaan sen tarkoitus oli minulle selväänkin selvempi: omat vanhempani eivät saaneet määrätä, mitä mieltä olen asioista, mutta toisaalta minulla ei ollut myöskään oikeutta pakottaa omia lapsiani omaksumaan käsityksiäni. Päivi Singon ja hänen hengenheimolaistensa käsissä tämä tunnuslause on saanut uuden sisällön: sinun lapsesi eivät

ole sinun, vaan viranomaisten, jos annat meille riittävän aiheen. Ja sen jälkeen, kun ne ovat ”meidän”, niin sinun täytyy vakuuttaa meidät siitä, että ”huolestamme ja hätämme” on aiheeton. Äläkä kuvittele, että sillä pikku-seikalla, että olet synnyttänyt kyseisen lapsen, on mitään merkitystä asian kannalta. Sehän on vain ”biologinen veriside”. Tässä

kirjoituksessa ei ole mahdollista pohtia, mitä muuta vanhemman ja lapsen suhde oikein on, totean vain, että on erittäin vaarallista, jos lastensuojeluviranomaisten keskuudessa se nähdään vain jonkinlaisena lapsen edun vaihtoehtoisena toteuttamisen muotona.

J. P. ROOS

YKSINKERTAINEN MATEMATIIKKA JOHTAA HARHAAN ALKOHOLIVEROLASKELMISSA

Osastopäällikkö Pentti Karhu STTV:stä valottaa (Yhteiskuntapolitiikka 5/2001) alkoholiveron alennusten verokertymän vaikutuksia ”yksinkertaisella perusmatematiikalla”. Hänen johtopäätöksensä on pelkistäen seuraava: pienillä veronalennuksilla ei ole juuri vaikutusta alkoholien matkustajatuonnin hillitsemisessä, ja koska suurillakaan ei pystytä takaamaan sitä, että valtion alkoholitulot säilyisivät nykytasolla matkustajatuonnin kiintiöiden käytännössä poistuessa, ei EU-vertailussa huippukorkealle alkoholiverollemme kannata tehdä mitään – ainakaan ennen ”kipurajaa” ylitymistä.

Alkoholiveron alennustarvetta määritettäessä lopputulos riippuu tietenkin ratkaisevalla tavalla määrittäjän priorisoinnista eli siitä, painottuuko siinä alkoholipoliittinen, valtiontaloudellinen vai työllisyyspoliittinen näkökulma.

Painotuksista riippumatta

Karhun käyttämä matematiikka on aivan liian yksinkertaista. Siinä nimittäin unohdetaan, että alkoholiverokertymä tulee kaikissa vaihtoehdoissa alenemaan nykytasosta. Jos verojamme ei lasketa, ulkomainen halpa alkoholi syrjäyttää kotimaassa verotettavaa kulutusta. Jos taas veroja meillä kevennetään ulkomailta verotetun alkoholin kulutuksen kasvun hillitsemiseksi, on siitäkin seurauksena verokertymän aleneminen.

On siis harhaanjohtavaa verrata alkoholiveron alentamisen jälkeistä verokertymää tähänhetkiseen kertymään, joka oli vuonna 2000 jopa Karhun ilmoittamaa suurempi eli arvonlisävero mukaan lukien noin 11 miljardia markkaa, vaan vertailu on kohdistettava siihen todennäköiseen verokertymään, joka saavutettaisiin nykyisellä verotasolla tuontikiintiöiden poistuttua.

Karhun edustamalta, jokseenkin puhtaasti alkoholipoliittisel-

ta eli kulutuksen ja haittojen kasvun ehkäisemisen kannalta saattaisi lyhyellä tai keskipitkälläkin aikavälillä olla perusteltua säilyttää alkoholiverotus tuontikiintiöiden poistumisesta huolimatta nykytasollaan. Kulutuksen ja haittojen lisääntymiseltä ei tällöinkään tuonnin voimakkaasti kasvaessa vältyttäisi. Kokonaiskulutuksen kasvu olisi kuitenkin ilmeisesti jossain määrin hitaampaa kuin vaihtoehdossa, jossa vero saatettaisiin asteittain tuontimahdollisuuksien lisääntymisen tahdissa EU:n keskimääräisen tason tuntumaan.

Tällä tavoin toteutetun alkoholihaittojen kasvun lievän jarruttamisen hinta muodostuisi kuitenkin kohtuuttoman korkeaksi. Se tietäisi valtion veromenetysten ja negatiivisten työllisyysvaikutusten ohella alkoholiin liittyvän rikollisuuden vuorenvarmaa kasvua, jolta veron sopeuttamisen vaihtoehdossa vältyttäisiin tai jota voitaisiin jopa vähentää nykytasosta.